

DOI: 10.11649/sfps.2015.019

Mariola Jakubowicz
(Instytut Slawistyki PAN w Warszawie)

Rec.: Martin Ološtiak,
Aspekty teórie lexikálnej motivácie,
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove,
Prešov 2011, 339 ss.

Praca językoznawcy słowackiego Martina Ološtiaka *Aspekty teórie lexikálnej motivácie* w całości poświęcona jest zjawisku motywacji. W językoznawstwie polskim przyzwyczailiśmy się do traktowania motywacji przede wszystkim jako zjawiska słowotwórczego. Inny punkt widzenia prezentuje językoznawca słowacki. Może właściwszym byłoby zresztą określenie „językoznawcy słowaccy”, gdyż autor omawianej pracy – Martin Ološtiak – w całym tekście regularnie nawiązuje do twórczości Juraja Furdíka. Leksykolog ten nieprzypadkowo zajmuje specjalne miejsce w jego pracy. Martin Ološtiak to uczeń i kontynuator twórczości Juraja Furdíka; opracował spuściznę po zmarłym w roku 2002 językoznawcy i wydał ją w roku 2008 pod tytułem *Teória motivácie v lexikálnej zásobe*. Pierwszy rozdział recenzowanej tu książki w całości poświęcony jest koncepcji Juraja Furdíka, a przez kolejne rozdziały przewijają się nawiązania do tejże koncepcji oraz polemiki z jego poglądami.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2015.

Publisher: Institute of Slavic Studies, PAS & The Slavic Foundation
[Wydawca: Instytut Slawistyki PAN & Fundacja Slawistyczna]

Dlatego nie od rzeczy będzie rozpoczęcie recenzji od przedstawienia typologii motywacji zaproponowanej przez Juraja Furdíka. Autor ten wyróżnił aż siedemnaście typów motywacyjnych, a mianowicie:

motywacja paradygmatyczna [pierwszy raz wyróżniona przez Dolníka (1985)],
motywacja słowotwórcza,
motywacja foniczna (inaczej dźwiękowa albo imitacyjna),
motywacja semantyczna,
motywacja morfologiczna,
motywacja syntaktyczna,
motywacja frazeologiczna,
motywacja onimiczna,
motywacja interlingwalna,
motywacja abrewiacyjna,
motywacja ekspresywna,
motywacja rejestrowa,
motywacja terminologiczna,
motywacja socjolektowa,
motywacja terytorialna,
motywacja temporalna,
motywacja indywidualizacyjna.

Spośród typów motywacji wyróżnionych przez Furdíka autor recenzowanej monografii wybrał osiem, którym poświęcił kolejne rozdziały (II–IX). Są to następujące typy:

motywacja słowotwórcza,
motywacja morfologiczna,
motywacja syntaktyczna,
motywacja frazeologiczna,
motywacja interlingwalna,
motywacja abrewiacyjna,
motywacja rejestrowa,
motywacja indywidualizacyjna.

Praca Martina Ološtiaka ma bardzo czytelny i konsekwentny układ. Poza pierwszym rozdziałem, w całości poświęconym koncepcji Juraja Furdíka, wszystkie kolejne rozdziały cechuje jednolita budowa. W pierwszej części przedstawiona jest definicja danej motywacji, omówiona jej istota. W części drugiej

omawiane są relacje danego typu motywacji w stosunku do innych typów (w tym również wyodrębnionych tylko w pracy Juraja Furdíka), ich wzajemne związki i wpływy – np. w rozdziale poświęconym motywacji interlingwalnej mowa o jej związku z motywacją słowotwórczą – adaptacji słów zapożyczonych za pomocą rodzimych sufiksów; w rozdziale poświęconym motywacji abrewiacyjnej natomiast – o związku z motywacją onimiczną, o tworzeniu skrótowców od nazw własnych itd. W trzeciej części każdego z rozdziałów skupiono się na dynamice rozwoju poszczególnych typów. Uwagę poświęca się tam powstawaniu omawianego typu motywacji, a następnie zachodzącym w związku z danym typem motywacji zjawiskom: remotywacji, transmotywacji oraz demotywacji. Końcowa czwarta część – „Wnioski” – zawiera krótkie podsumowania wynikające z treści poszczególnych części każdego rozdziału, co ułatwia szybkie zorientowanie się w jego treści.

Istoty motywacji słowotwórczej, której obaj autorzy przypisują nadrzędną rolę, nie trzeba tu opisywać. Poniżej przedstawię pokrótce dalsze, niewyodrębniane w polskiej lingwistyce typy motywacji opisywane w pracy Martina Ološtiaka.

Przez motywację morfologiczną autor rozumie zjawisko, które w polskiej terminologii określa się jako derywację paradygmatyczną, podczas gdy w językoznawstwie polskim rzadko używany termin motywacja morfologiczna jest równy motywacji słowotwórczej.

Motywacja syntaktyczna (termin wprowadził Kuchař, 1963) dotyczy powstawania związków frazeologicznych, np. *zdvihaci most* ‘most zwodzony’, *pena na holenie* ‘pianka do golenia’, *karta se obrátila* ‘karta się odwróciła’.

Motywacja frazeologiczna częściowo przenika się z syntaktyczną; nie wszystkie związki frazeologiczne są motywowane syntaktycznie, a z drugiej strony nie każda jednostka motywowana syntaktycznie jest związkiem frazeologicznym. Niemniej w wielu wypadkach motywacje te pokrywają się i – idąc za podziałem Ološtiaka – musimy wtedy mówić o podwójnej motywacji.

Motywacja interlingwalna (inne proponowane określenia: motywacja akceptacyjna, motywacja kontaktowa) odnosi się do słów zapożyczonych, występujących w języku biorcy w formie cytatów.

Przez motywację abrewiacyjną autor rozumie powstawanie skrótowców.

Motywacja rejestrowa dotyczy słów nacechowanych stylistycznie. Bliska jej jest motywacja terminologiczna i socjolektowa.

Przez motywację indywidualizacyjną rozumie się powstawanie okazjonalizmów.

Jak pokazałam wyżej, motywacja według koncepcji obu autorów, mistrza – Furdíka i ucznia – Ološtiaka, jest traktowana bardzo szeroko. Omawiają pod tą nazwą zjawiska, których w polskiej lingwistyce nie zalicza się do motywacji, ale rozpatruje się je w ramach warstw leksykalnych, wydzielając dialektyzmy (motywacja terytorialna), archaizmy i neologizmy (motywacja temporalna), słownictwo specjalistyczne (motywacja rejestrowa) itd. Wynika to zresztą z założenia, niejednokrotnie przedstawianego przez Juraja Furdíka podczas wykładów dla studentów Uniwersytetu w Prešowie, że należy dążyć do całościowego ujęcia pełnego zasobu leksykalnego danego języka.

Nie jest zadaniem autora recenzji ocena zasadności koncepcji teorii motywacji przyjętej przez językoznawców słowackich. Ocena taka wymagałaby znacznie głębszych badań niż zakłada niniejsza recenzja. Tu można stwierdzić jedynie, że odbiega ona od tradycyjnej koncepcji najbliższej osobom wychowanym na podziałach wpływających z nurtu strukturalistycznego i najpowszechniej przyjętych w lingwistyce polskiej. Sam zakres pojęcia motywacji jest w koncepcji przedstawionej w recenzji bardzo szeroki. *Novum* w stosunku do podziałów przyjmowanych w lingwistyce polskiej stanowią takie terminy jak motywacja indywidualizacyjna, socjolektowa, terytorialna czy temporalna. I nie chodzi tu wyłącznie o terminologię, ale przede wszystkim o inne kategoryzowanie tych zjawisk, które w lingwistyce polskiej omawiane są w ramach leksykologii, a nie słowotwórstwa. W przedstawionym tu stanowisku zaciera się granica między leksykologią a słowotwórstwem, wyraźna w tradycyjnej lingwistyce polskiej.

Jak wynika z przedstawionego tu przeglądu, książka Juraja Furdíka powinna być obowiązkową lekturą dla wszystkich, którzy interesują się zagadnieniami motywacji słowotwórczej i leksykalnej w lingwistyce słowackiej (do pewnego stopnia też czeskiej). Jest to ważne przede wszystkim ze względu na istniejące różnice w terminologii, które mogą doprowadzić do nieporozumień. Z drugiej strony cenne może być zapoznanie się z nowymi poglądami na motywację, zwłaszcza że zwiastuny szerszego niż dotychczas traktowania zagadnienia motywacji zaczynają pojawiać się również wśród polskich językoznawców zajmujących się słowotwórstwem i leksykologią (np. Pastuchowa, 2008, ss. 35–38).

Bibliografia

- Dolník, J. (1985). Otázka motivovanosti a systémovosti slova. *Jazykovedný časopis*, 36(1), 13–22.
- Furdík, J. (2008). *Teória motivácie v lexikálnej zásobe*. (M. Ološtiak, Red.). Košice: Vydavateľstvo LG.
- Kuchař, J. (1963). Základní rysy struktur pojmenování. *Slovo i slovesnost*, 24(2), 105–114.
- Ološtiak, M. (2011). *Aspekty teórie lexikálnej motivácie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- Pastuchowa, M. (2008). *Ukryte dziedzictwo: ślady dawnej leksyki w słownictwie współczesnej polszczyzny*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Mariola Jakubowicz, Institute of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences, Warsaw

Correspondence: mjakub7@interia.pl

This work was supported by a core funding for statutory activities from the Polish Ministry of Science and Higher Education.

Competing interests: No competing interests have been declared.